

A „Wir schaffen das!” mentalitástól a „Zustrombegrenzungsgesetz”¹ gondolatáig – A német migrációs politika változásai

From the „Wir schaffen das!” Mentality to the Idea of „Zustrombegrenzungsgesetz” – Changes in German Migration Policy

Zachar Péter Krisztián

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2025.3.04

Összefoglalás: A hosszú ideje tartó bevándorlás ellenére a berlini kormányzat számára a migráció és az integráció irányítása csak az utóbbi két évtizedben vált központi kérdéssé. Annak az elismerésével, hogy Németország immár egy multikulturális és bevándorlóország, hangsúlyossá vált az a narratíva, miszerint a bevándorlás számos lehetséges előnnyel is jár. Az egymást követő kormányok ezért elkezdtek a migrációs ügyeket holisztikusabb és migránsközpontú megközelítésből kezelni. Ez a hozzáállás – különösen a 2015-ös nagy migrációs válság következtében – részben megkérdőjeleződött, részben átvértékelődött. Napjainkra a politikai közép pártjai felismerték, hogy a menekültek tekintetében éles és világos különbséget kell tenni az aktív és kiterjedt befogadó kultúra, illetve a továbbiakban érkező milliók letelepítésére irányuló politika folytatása között. Az intézkedéseikkel egyértelmű határvonalat igyekeznek húzni a legális bevándorlás és az illegális migráció közé, ezzel a „Wir schaffen das!” gondolata helyett a szabályozott és korlátozott migráció került a politika középpontjába.

Kulcsszavak: Németország, migráció, *Willkommenskultur*, menekültügy, jogalkotás, integráció

Abstract: *Notwithstanding a long-lasting tradition of immigration, the governance of migration and integration has only become a central governmental element in the last two decades in Berlin. The acknowledgement of Germany as a multicultural and immigrant nation has also given rise to a focus on the narrative that immigration can offer numerous advantages to the German state. Consequently, governments have begun to adopt a more comprehensive and migrant-centric approach to the management of migratory phenomena. These instruments have been the subject of both interrogation and re-evaluation, particularly in the aftermath of the significant migratory upheaval that transpired in 2015. In the contemporary political landscape,*

centrist parties have come to acknowledge the imperative to delineate distinctly between an active and extensive culture of welcome for refugees arriving in Germany and the pursuit of a policy of welcoming millions more. The actions of the German government are intended to establish a clear distinction between legal immigration and illegal migration, thereby shifting the policy focus from the “Wir schaffen das!” approach to a more controlled and restricted migration policy.

Keywords: Germany, migration, Willkommenskultur, asylum, legislation, integration

Bevezető

Történeti perspektívában (Nyugat-)Németország a második világháború utáni létrejöttékor – etnikai szempontok alapján – jórészt homogén nemzetállamként volt jellemezhető. Ennek ellenére az alapszerződése szövegében már akkor alapjognak minősítették a menedékjogot (lásd ehhez különösen a 16. paragrafusát). A korabeli történelmi helyzetből fakadóan erős és tartós jogosítványokat biztosítottak a menekültek számára, és az 1951. évi menekültügyi egyezmény alapján bevezették a *non-refoulement* (a visszaküldés tilalma) elvet is.

Németország azonban mára demográfiaileg megváltozott. 2023-ban mintegy 24,9 millió, migrációs háttérrel rendelkező lakosa volt az országnak. Ez a teljes lakosság 29,7 százalékának felelt meg; a gyermekek, illetve a fiatalok körében (20 éves korig) az arányuk elérte a 42,2 százalékot.² Ennek is köszönhető, hogy a német államot alig érinti az Európa legtöbb országára jellemző népeségsökkenés folyamata.

A változások nyomán a nemzetközi kapcsolatok terén az elmúlt évtized egyik meghatározó témaköre a migráció és a bevándorlók integrációja, illetve a szabályozott bevándorláshoz és az illegális migrációhoz való hozzáállás volt. A 2015-ös migrációs válság óta napjainkra alapvetően megváltozott a kérdés megjelenése a német politika diskurzusaiban. Az egykori „Willkommenskultur” helyét a szigorú szabályok és az elrettentő lépések bevezetése vette át. A jelen tanulmányban ennek az útnak az egyes állomásait kívánom szemléltetni, valamint azoknak a német politikára gyakorolt hatását elemezni.

A német migrációs politika történeti háttere

A második világháborút követő években a korábbi német államterület szövetes megszállás alatt állt, és a becslések szerint mintegy 12 millió, Közép- és Kelet-Európából kitelepített, leginkább német háttérrel rendelkező új lakos érkezett oda. Mellettük szintén jelentős számban maradtak a korábbi nemzetiszocialista korszakban a saját hazájukból elhurcoltak tízezrei is.³ A velük kapcsolatos, összeadódó tapasztalatok alapján született meg 1953-ban – már

Nyugat-Németországban, vagyis a Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) politikai közegében – a kiutasítottokról és menekültekről szóló törvény (*Bundesvertriebenen- und Flüchtlingsgesetz*).⁴ A következő közel egy évtizedben – a berlini fal 1961-es megépítéséig – további 2,7 millióan menekültek a nyugatnémet államba a keleti zónából. A hamarosan megindult „német gazdasági csoda” (*Wirtschaftswunder*) teremtette munkaerőhiány kielégítése érdekében a dél-európai és a mediterrán országokban, különösen Olaszországban, majd Jugoszláviában és Törökországban megkezdődtek a toborzási programok.⁵ 1973-ra 3 millió új állandó lakossal nőtt az NSZK lélekszáma, amikor is a gazdasági válság miatt a Németország Szociáldemokrata Pártja (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, SPD) és a Német Szabaddemokrata Párt (*Freie Demokratische Partei*, FDP) alkotta kormánykoalíció „toborzási tilalmat” (*Anwerbestopp*) rendelt el.⁶

A tartományi belügyminiszterek konferenciája 1966-tól engedélyezte a külföldi vendégmunkások számára a családegyesítést, így az az 1980-as évekre a bevándorlás egyik fő forrásává vált, miközben egyre többen menekültstátuszért is folyamodtak.⁷ A kormányzat 1978-ban létrehozta „a külföldi munkavállalók és családtagjaik integrációjának előmozdításáért felelős biztos” (*Ausländerbeauftragte*) pozíciót, amelyet eredetileg a szövetségi munkaügyi és szociális minisztériumhoz rendeltek, de a biztos feladata szerint tárcaközi alapon foglalkozott a nem német lakosság helyzetével, és kereste a problémákra a megfelelő megoldásokat.⁸ Abban az időszakban vált meghatározóvá a nyilvános diskurzusokban a „multikulturális társadalom” kifejezés is, amely már nem a bevándorlók „németesítését” helyezte előtérbe, hanem a kulturális sokszínűség elfogadását, amelynek keretében az eredeti civilizációs közegek fennmaradását szorgalmazták, és az integrációs programok révén – különösen helyi szinten – számos átütő, gyors eredményt tudtak felmutatni.⁹

A hidegháború végével, amikor az európai határok újra megnyíltak, 1,4 millió közép- és kelet-európai, valamint a volt Szovjetunióból származó német nemzetiségű személy érkezett az újraegyesülő Németországba. Ugyanakkor az új válságok és háborús konfliktusok következtében 1990 és 1993 között 1,2 millió menedékkérelmet nyújtottak be a német hatóságokhoz.¹⁰ Erre válaszul a Helmut Kohl vezette konzervatív kabinet 1992-ben korlátozta az alkotmányos menedékjogot, és visszaszorította a korábbi szovjet tagköztársaságokból érkezett német nemzetiségűek bevándorlását.¹¹

Akkoriban került az alaptörvénybe az újrafogalmazott 16a paragrafus, amellyel bevezették az ún. harmadik országokra vonatkozó szabályozást is (*Drittstaatenregelung*), amelynek értelmében minden menedékkérő, aki biztonságos uniós vagy nem uniós szomszédos államból érkezik Németországba, oda visszaküldhető.¹² Ennek biztosítása érdekében összeállítottak egy, a biztonságos származási országokról (*sichere Herkunftsstaaten*) szóló listát, majd bevezették azt a repülőtéri eljárást (*Flughafenverfahren*), amelynek alapján a repülőterek

tranzitónáiban a menekültügyi eljárást úgy tudják lefolytatni, hogy a menedékkérő nem lép német államterületre.¹³

Az újraegyesülési eufória közepette így megmaradt a korábbi, viszonylag szigorú hozzáállás, és komoly törvényi változások is életbe léptek. A politika szintjén olyan szlogenek születtek, mint „Németország ne legyen bevándorlóország”, „a munkaerőpiacon valósuljon meg a saját állampolgárok elsőbbsége”, és „történjenek lépések a külföldiek beáramlásának a korlátozására”. Mindezek mögött elsősorban Manfred Kanther kereszténydemokrata szövetségi belügyminiszter (1993–1998) állt, akit konzervatív, rendpárti politikusként ismert meg a közvélemény.¹⁴ A szigorú fellépés nyomán 1995-ben megállapodást kötöttek Vietnámmal arról, hogy hazatelepítik azokat az állampolgáraikat, akik korábban a Német Demokratikus Köztársaság (NDK) területén dolgoztak, valamint megtörtént az idegenrendészeti törvény módosítása (1996, 1997), és a nem uniós államokból származó kiskorúak esetében is előírták a vízum- és tartózkodási engedélyre vonatkozó kötelezettséget, az úgynevezett gyermekvízum-rendeletet (1997).

Újabb jelentős fordulatot az első szociáldemokrata–zöld kormányzat (1998–2005) intézkedései hoztak, hiszen a korábbi szociáldemokrata kancellárok (Willy Brandt, Helmut Schmidt) idején még nem szerepelt a párt programjában a bevándorlókkal foglalkozó részletes terv, az nem tért ki sem az integrációjukra, sem az esetleges honosításukra. A globalizáció és a „68-as generációnak” a pártstruktúrákban való térnyerése azonban az 1980-as és az 1990-es években a multikulturális eszmék széles tárházát vitte be a baloldali politikába, sőt a liberalizált honosítási törvény iránti követelések is egyre erőteljesebbek lettek. Így már az SPD 1989-es alapprogramjába bekerült a sokszínűség felértékelődése, de azt csak közel tíz évvel később, Gerhard Schröder kancellár kezdte el ténylegesen megvalósítani.¹⁵

Schröder a kormányra kerülése után előbb az állampolgárság kérdését szabályozta újra. A 2000. január 1-jén életbe lépett új törvény előírta, hogy azok a Németországban született gyermekek, akiknek a külföldi szülei közül az egyik legalább nyolc éve jogszerűen tartózkodik német államterületen, a szülei állampolgársága mellett megkapják a németet is, de 23 éves korukig csak az egyik útlevelüket használhatják. Egy átmeneti rendelet azt is biztosította, hogy a külföldi szülők az 1990 és 1999 között született gyermekeik részére utólagosan német útlevelet igényelhessenek.¹⁶ Ezt követően a baloldali kormány új „zöldkártya” programot hirdetett, és 2004-ben megalkotta Németország első bevándorlási törvényét (*Zuwanderungsgesetz*).¹⁷ Az új törvénynek megfelelően az a szövetségi hivatal is átalakult, amely 1953 óta a külföldi menekültek elismerésével foglalkozott, és megkezdte az integrációs, szakmai és tudományos feladatkörökkel jelentősen kibővített működését a Szövetségi Migrációs és Menekültügyi Hivatal (*Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*, BAMF).¹⁸

Az új szabályozások nem hoztak radikális és gyors változásokat a német társadalom szerkezetében – különösen azért, mert a gazdasági megszorítások nyomán (Agenda 2010) a szociális juttatások terén is jelentős módosításokat hajtottak végre. Az ún. migrációs háttérrel rendelkezők aránya – a korábbi évtizedekben történtek következtében, belső tényezők miatt – csak lassan, bár folyamatosan emelkedett, viszont az ezredfordulót követően a menedékkérők száma szinte minden évben csökkent. Nem hagyható figyelmen kívül az Amerikai Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én elkövetett terrortámadások hatása sem, hiszen azok nyomán komoly szigorításokat vezettek be az ellenőrzések terén, és a migrációra vonatkozó biztonsági szempontok kerültek előtérbe.¹⁹ Az ún. hátrító intézkedések (*Abwehrregime*), amelyeket elsősorban csökkenő szociális juttatások, kijelölt lakhelyek, alacsonyabb szintű egészségügyi szolgáltatások és a munkavállalási engedély megszerzéséig mintegy öt év várakozási idő jellemzett, egészen 2013-ig alapvetően éreztették a hatásukat.²⁰

Mindeközben a német politikai pártok egyre gyakrabban beszéltek az integráció szükségességéről, és megjelentek az első, migrációs háttérrel rendelkező jelöltek az egyes pártokban. Különösen a Kereszténydemokrata Unió (*Christlich Demokratische Union Deutschlands*, CDU) soraiban zajlott le jelentősebb elmozdulás: az Angela Merkel és a szövetségesei által preferált rugalmasabb, pragmatikusabb és „modernebb” irányzat vette át a pártszervezést. A kereszténydemokraták is elfogadták az állampolgársági törvényt – amelyet korábban hevesen elleneztek –, majd beemelték a pártprogramba a bevándorlók integrációjának az ügyét, sőt az integrációs csúcstalálkozó sorozatát is ők indították el. Wolfgang Schäuble belügyminiszter kezdeményezésére pedig 2006-ban első ízben rendezték meg a németországi iszlám konferenciát, amelynek a célja az volt, hogy segítse a muszlimok beilleszkedését a német társadalomba, és a résztvevők megvitathassák az állam és az iszlám vallás közötti viszony legalapvetőbb kérdéseit.²¹

A gazdasági fellendüléssel párhuzamosan – a korábbi sikeres időszakhoz hasonlóan – megnőtt a magasan kvalifikált munkavállalók iránti igény, amit egyre inkább újra csak külföldiek behívásával tudták biztosítani a német vállalatok. Ugyanakkor a helyi egyetemek is egyre több határon kívüli hallgatót igyekeztek bevonni a növekvő számú angol nyelvű programkínálattal.²² Az európai jogszabályi környezet változásával pedig 2012-től a német jogrendbe is bekerült az Európai Unió úgynevezett kékkártya-irányelve (2009/50/EK), amelynek a célja a magasan képzettek migrációjának a megkönnyítése volt.²³ A bevándorlási törvény rendelkezései nyomán pedig a legális migráció egyes kérdéseinek a kezelése tartományi szintre került, és az egyes szövetségi államok (*Bundesländer*) a saját hatáskörükben integrációs lépéseket tehetek: többek között német nyelvtanfolyamokat szerveztek az érkezők számára, és igyekeztek hatékonyabban elősegíteni a kulturális beilleszkedésüket.²⁴

Az európai munkaerőpiaci igények, továbbá a válságrégiókból érkezett menedékkérők számának az alakulása és – különösen – a belső határok megnyitására szóló döntés következtében az uniós országok 1997 óta már többször is kötöttek egymással a menekültügyet és a menekültek jogait érintő szerződéseket.²⁵ 2014. január 1-je óta a „Dublin III” nevű megállapodás alkalmazandó az EU területén, amely kimondja, hogy a menekültügyi eljárásért az az uniós tagállam (valamint Svájc, Norvégia, Izland, Liechtenstein és Norvégia) felelős, amelybe a menedékkérő először belépett. Az illetővel kapcsolatban ott meghozott döntés utána minden érintett országra vonatkozik. Habár azok, akik esetében elismerték a menedékkérelme jogosságát, szabadon utazhatnak és mozoghatnak az EU-n belül, de évekig nem vállalhatnak munkát más európai országban, és ott nem részesülhetnek szociális juttatásban sem.²⁶ E szabályok a német jogrendben is hatályossá váltak, és egészen 2015-ig alkalmazták őket.

A nagy migrációs krízisre adott válasz

A német menekültügyi helyzetben jelentős változás az „arab tavasz” eseményei nyomán bontakozott ki.²⁷ Németország egész addig egyértelműen a dublini egyezmény betartása mellett szállt síkra, hagyományos konzervatív menekültpolitikát folytatott, és elzárkózott a görög- vagy olaszországi menekültek átvételétől.²⁸ A nyomás azonban fokozatosan nőtt, ugyanis az európai határországoké mellett a német hatóságoknál is jelentősen megemelkedett a menedékkérelmek száma: 2013-ban már több mint száz ezret regisztráltak. 2014-től aztán egyre több figyelmeztetés érkezett a növekvő migrációs nyomás és különösen a balkáni útvonal telítettsége kapcsán. Az utóbbiban fontos szerepet játszott a törökországi események sora: Recep Tayyip Erdoğan rezsimjének a kurdellenes fellépése, valamint a Szíria környéki táborokban az ENSZ-, de különösen az UNHCR-finanszírozás visszaesése még inkább arra ösztönözte a szíriaiakat, afgánokat, pakisztániakat és másokat, hogy a görög szigetekre meneküljenek.²⁹

Németország számára alapvetően a menekülési útvonalak módosulása – a földközi-tengeri útvonal mellett a balkánin tapasztalt drasztikus menekültszám-növekedés – miatt érkezett el az a pillanat, hogy a politika – a korábbi halogatások és félrenézések után – elkezdett aktívan foglalkozni az illegális migráció kérdéseinek a megoldásával. Akkor azonban már olyan nagy nyomás alatt volt az európai menekültügyi rendszer, amelyre az nem volt felkészülve...

Angela Merkel kancellár 2015. augusztus 31-én elhangzott híres mondata, a szállóigévé vált „*Wir schaffen das!*” [Megcsináljuk!] nemcsak a migráció tekintetében indított el újabb lavinát, de politikailag is alapvetően határozta meg a német belpolitikát. Érdekes adalék, hogy néhány nappal korábban a migrációs és menekültügyi hivatalnak a közösségimédia-profilján is megjelent egy olyan bejegyzés, amely hasonlóan bátorító felhangot adott a migrációs folyamatoknak:

közölték, hogy a szíriai állampolgárok esetében „aktuálisan gyakorlatilag nem folytatják le” az uniós jogból fakadó dublini eljárásokat.³⁰ Az említett sajtótájékoztatója után négy nappal a német kancellár az osztrák kollégájával, Werner Faymann-nal folytatott telefonbeszélgetést, majd önhatalmúlag úgy döntött, hogy egy nagyjából húszezer fős menekültkonvojt enged be Ausztrián keresztül Magyarországról Németországba.³¹ Ezzel párhuzamosan a menekülteket ünneplő tömegek jelentek meg a német pályaudvarokon, kezükben a „*Refugees welcome!*” feliratú táblákkal.

A tömegtájékoztató és a közösségi média hatására a német „*Willkommenskultur*” híre rohamosan terjedni kezdett – s nemcsak a Magyarországon várakozó több tízezres tömegben, de különösen a törökországi, jordániai, libanoni, sőt az észak-afrikai és a délkelet-ázsiai menekülttáborokban is.³² A német társadalom azonban végletesen megosztottá vált, a politikai-szociális törésvonalak minden területen megjelentek, és látványosan előretört egy addig marginális újjobboldali, szuverenista ellenzék.³³ Míg a kormányzat számos erőfeszítést tett a bevándorlók, menekültek és illegális migránsok megsegítésére, a jogszabályok szerinti beilleszkedésük megkönnyítésére, addig az újjobboldali politikai erők zöme az elutasított menedékkérők mielőbbi kitoloncolását vagy az ország határainak a lezárását sürgette.³⁴ Merkel kancellár alapkonceptiója a második világháború utáni német befogadó kultúra része, és ennek megfelelően azt hirdette, hogy a befogadásnak nem szabad korlátot szabni, függetlenül a Németország vagy az EU határain jelentkező, illetve a Földközi-tengeren lélekvesztő-kön átkelő, s megmentendő menekültek létszámától.³⁵ Ennek ellenére a német kormányzat hamarosan a kivételes intézkedések felülvizsgálatára szorult: 2015 szeptemberében Bajorországban legalább 135.000 ember kért védelmet néhány nap leforgása alatt, így az odaérkezett személyek száma meghaladta az előző nyolc hónapban ott védelmet kérők összlétszámát.³⁶

Elsősorban Angela Merkel vehemens kritikusa, Horst Seehofer bajor miniszterelnök fogalmazott meg egyre hangosabb ellenvéleményt a sajtóban, majd a többi tartományi belügyminiszter is kérte a menekültkérdés felülvizsgálatát. Mindezek hatására 2015. szeptember 13-án Németország – a schengeni államok közül elsőként – újra bevezette az ellenőrzést az Ausztriával közös belső határán.³⁷ A példát hamarosan Dánia, Svédország, Ausztria és Norvégia is követte. Ezzel a nagypolitika színpadán is megjelentek azok a vélemények, amelyek a migrációnak az EU-n kívüli kezelését helyezték előtérbe.³⁸ Az egyik ilyen előzetes szűrőre vonatkozó koncepció szerint a határtérségekben létrehozott menekülttáborok megfelelő pénzügyi támogatása lenne a megoldás. Seehofer többször is a balkáni államok biztonságos országgá nyilvánítását, tranzitónak felállítását és a benyújtott menekültkérelmek ottani gyors elbírálását követelte.³⁹

Míg Magyarország az EU külső határain felhúzta a számos német médiatámadást⁴⁰ is kiváltó kerítést, addig a német rendőrség a schengeni belső határon öt speciális határátkelőhelyet létesített (Freilassing, Laufen an der Salzach, Neuhaus am Inn, Passau és Simbach am Inn), hogy szabályozza a menekültek és migránsok Ausztriából Németországba történő bejutását.⁴¹ A döntés hátterében az az elképzelés állhatott, hogy egy kellően szigorú német lépés dominóhatást váltana ki, és a balkáni útvonal országai is fokozatosan lezárnák a saját határaikat. Azonban a valóságban nem adtak ki olyan végrehajtási rendeletet, amely alapján Németország visszautasította volna a határán megjelent, megfelelő beutazási okmányok nélküli menekülteket. A határ teljes lezárásának a politikai felelősségét a berlini kormány egyetlen tagja sem vállalta. Így az embercsempészek ismét kihasználhatták a szabályozatlanság miatti bizonytalan helyzetet, ráadásul a balkáni útvonal országainak a kormányai is azt terjesztették, hogy a német határ nyitva maradt – a céljuk ezzel az volt, hogy megakadályozzák a hazájukban védelmet kérők feltorlódását. Berlin 2015. október 21-én ismét bevezette a Dublin III értelmében szükséges eljárásokat a szíriai menekültek esetében is, így elvileg a Szövetségi Migrációs és Menekültügyi Hivatal minden ügyet egyenként kezdett el vizsgálni.⁴² Mindez azonban lényegi változásokat nem eredményezett.

A helyzet javulása elsősorban annak volt köszönhető, hogy a magyar példa nyomán több ország meghatározó határszakaszain is kerítéseket és határvédelmi műtárgyakat építettek fel. 2016 tavaszára többek között Szlovénia, Horvátország és Ausztria is határozott lépésekre szánta el magát, de Észak-Macedónia és Görögország között is létrejöttek olyan védművek, amelyek szinte lezárták a balkáni útvonalat. Végül 2016. március 18-án Brüsszel és Ankara egy kilencpontos nyilatkozatot fogadott el, amelynek célja a Törökország felől az EU-ba irányuló irreguláris migráció megállítása volt.⁴³

Eltávolodás a „Willkommenskultur” gondolatától

A nagy migrációs hullámot követően a helyzet fokozatosan konszolidálódott. Érezhető volt a nemzetközi környezet változása: a konfliktusok intenzitása a 2015 előtti állapotokhoz képest Szíriában, Irakban és Afganisztánban is folyamatosan csökkent, emellett a velük szomszédos országok menekülttáboraiiban javultak a körülmények. Ezzel párhuzamosan fokozatosan éreztették a hatásukat az új német politikai intézkedések is. Nemcsak az EU és Törökország közötti megállapodás javított a menekültügyi mutatókon, de heves viták után számos jogszabályi módosítás is történt. Közülük a 2016. február végén jóváhagyott menekültügyi csomag⁴⁴ szigorította a családegyesítési programokat – különösen azokra vonatkozóan, akik Németországban két évre szóló, ún. kiegészítő (tehát nem menekültstípusú) védelmet kaptak. A nemzetközi helyzet változása

következtében a BAMF a menedékkérők többségét már nem menekültként, hanem oltalmazottként regisztrálta. Ugyanakkor hazaküldeni nem lehetett őket, mert fennállt annak lehetősége, hogy a hazájukban komoly veszéllyel kell szembenéznük. A szigorítás miatt a családtagjaikat viszont nem költöztethették át automatikusan az országba. A törvény ugyanakkor kiterjesztette a gyorsított eljárások bevezetésének a lehetőségét a különleges befogadóközpontokra is. Az eljárás az adatmegosztás javításáról szóló törvényt egészítette ki,⁴⁵ amelynek a 2016. február 5-i hatálybalépése után hatékonyabb lett a menedékkérők nyilvántartásba vétele és a hatóságok közötti információcsere.

A Bundestag a biztonságos származási helyre történő visszatérések megkönnyítéséről is döntött. Vagyis bővült az úgynevezett biztonságos országok listája, amelyre nemcsak Tunéziát, Marokkót és Algériát kívánták felvenni, de Albániát, Koszovót és Montenegrót is. Mindemellett 2016 októberében a német kormány megállapodást írt alá Afganisztánnal, amely lehetővé tette azon afgán állampolgárok hazatelepítését, akiktől Németországban megtagadták a legális ott-tartózkodást. Egyúttal megkezdődött az önkéntes visszatérési program kiterjesztése: korábban ugyanis csak azok vehették igénybe ezt a lehetőséget, akiknek megtagadták a németországi tartózkodási engedélyét. Az új szabályozás viszont a „*Starthilfe Plus*” program révén anyagi támogatást biztosít azoknak is, akiknek a menedékkérelme még függőben van. Ők szintén segítséget kaphatnak ahhoz, hogy hazatérhessenek: pénzt az utazásukhoz szükséges jegyre, a hazájukba való visszatérés utáni tanácsadásra, valamint részvételi lehetőséget egy reintegrációs programban.⁴⁶ E programokhoz kapcsolódóan 2017 márciusában kezdte meg a működését a Visszatérési Támogatási Központ (*Zentrum zur Unterstützung der Rückkehr*, ZUR).

A bűnelkövető külföldiek gyorsított kiutasításáról és a menekültstátuszuk elutasítási okairól szóló törvény 2016. március 17-én lépett hatályba, és a háttérben a 2015-ről 2016-ra virradó (szilveszteri) éjszakán Kölnben elkövetett súlyos, tömeges szexuális zaklatási ügyek és az azok elkövetői elleni büntetőeljárás állt. A bevezetett módosítások szerint a hasonló esetekben a hatóságoknak egyensúlyt kell találniuk a külföldinek a Németországban maradásához és az államnak a kiutasításához fűződő érdeke között. Az utóbbi indokolttá válik, amennyiben az illetőt bűncselekmény, elsősorban erőszak, életveszély okozása vagy testi épség veszélyeztetése, illetve azokkal való fenyegetés és család módon való végrehajtás miatt ítélték el.⁴⁷ A német politika – szintén a migrációs kihívásra adott válaszlépésként – az uniós határellenőrzés finanszírozásának a nagymértékű emelését támogatta: tervbe vették az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség, azaz a Frontex megerősítését és „európai határrendőrséggé” való bővítését. Emellett ígéretet tettek a közel-keleti menekülteket befogadó országok finanszírozásának a növelésére is. Az első intézkedések jelentős változásokat eredményeztek a migrációs számokban, ugyanakkor a statisztikai adatok

szerint 2010 és 2017 között 1,35 millió bevándorló érkezett Németországba, s ennek következtében az országban élő muszlimok száma 3,3 millióról (a lakosság 4,1%-a) közel 5 millióra (6,1%) nőtt.⁴⁸

2017-ben nemcsak négy tartományi választás zajlott (Észak-Rajna–Vesztfália, Alsó-Szászország, Saar-vidék és Schleswig–Holstein), de szeptember 24-én Bundestag-választást is tartottak, így a migrációs és menekültpolitikai viták fontos szerepet játszottak a választási kampányokban, valamint a koalíciós tárgyalások során. Olyan témák kerültek elő rendszeresen a médiában, mint a kiegészítő védelemben részesülők családegyesítésének a kérdése, a menedékkérők számának a lehetséges felső korlátja – amit különösen Horst Seehofer követelt –, a visszatérési intézkedések további kiterjesztése, valamint a Maghreb-országok biztonságos származási helynek minősítése és a kísérő nélküli kiskorúak életkorának a megállapítása.⁴⁹

A határozott kormányzati intézkedésekre már csak azért is szükség volt, mert a 2013-ban pártként megjelent Alternatíva Németországért (*Alternative für Deutschland*, AfD) addigra már hátrahagyta az eredeti, uniókritikus gazdasági programját, és markánsan migrációellenes politikai javaslatokkal lépett be a német politikai közéletbe. A párt számos tartományi választáson jelentős szavazatnövekedést könyvelhetett el, a 2017-es parlamenti választások után pedig a legerősebb ellenzéki formációvá vált. Az is erősítette a diskurzust, hogy 2014 késő ősze óta gyakran hallatott magáról a PEGIDA (*Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes*) mozgalom is, amely a drezdai Lutz Bachmann kezdeményezésére az NDK fennállásának a vége felé zajlott békés demonstrációk hagyományát elevenítette fel a hétfőnkénti, „Mi vagyunk a nép” jelmondatot hangoztató tüntetésekkel. A követeléseik között szerepelt például egy pontalapú bevándorlási rendszer bevezetése, szigorúbb kitoloncolási intézkedések, zéró tolerancia a bűncselekményeket elkövető bevándorlókkal szemben, valamint a zsidó–keresztény nyugati kultúra védelme. Továbbá az állásfoglalásukban a párhuzamos társadalmak – így a sariabíróságok és a „gyűlöletprédikátorok” – egyértelmű elutasítását és az ellenük való határozott fellépést követelték.⁵⁰

A megváltozott körülmények arra készítették Angela Merkel negyedik kormányát, a CDU/CSU és az SPD nagykoalícióját, hogy egyértelművé tegye: el kívánja kerülni a 2015-ös helyzet megismétlődését, ezért szükséges figyelembe vennie a társadalom integrációs képességét, és ahhoz elengedhetetlen a migrációs mozgások ellenőrzése, illetve korlátozása is. Ezért félretették a korábbi elutasító magatartást, és évi száznyolcvan-kétszázhuszezer fős migrációs keret kidolgozása mellett foglaltak állást.⁵¹ A korábbi viták eredményeként szintén bekerült a koalíciós dokumentumba az önkéntes visszatérést elősegítő további intézkedések bevezetése mellett a szövetségi terület elhagyására kényszerített személyek következetes kitoloncolása is. A migrációs folyamatok szabályozottá tétele és a német ipar munkaerőigényének a biztosítása érdekében ezzel párhuzamosan

elhatározták a szakképzett munkaerő – egyetemi diplomával vagy magas fokú szakképzettséggel rendelkezők – bevándorlását szabályozó törvény megalkotását, amellyel átlátható módon kívánták kezelni a növekvő keresletet.⁵²

Mindezek alapján a kormány 2018. július 4-én közzétette a „Migrációs főterv: A rendezett, irányított és korlátozott bevándorlás főtervének intézkedései” című dokumentumot, amely a belügyminisztérium és a gazdasági-fejlesztési minisztérium jövőbeni migrációs és menekültpolitikájának az iránymutatásául szolgált.⁵³ A tervezetben összesen 63 olyan intézkedést nevesítettek – négy cselekvési területen –, amelyek az előző jogalkotási időszak menekült- és visszatérési politikájának a továbbfejlesztését szolgálják. A bevezető komoly hangsúlyeltolódásokról tanúskodik, hiszen a „*Willkommenskultur*” szövegei helyett egyértelműen fogalmaz: „A származási és a tranzitországokban a fejlesztési együttműködési intézkedések megerősítésével történő helyszíni segítségnyújtás a leghumánusabb és a leghatékonyabb módja a menekülés okai kezelésének, valamint a helyben maradás és a jövő perspektívái megteremtésének.”⁵⁴

Ennek dacára a legjelentősebb 2018-as politikai vitatéma, a globális migrációs paktum⁵⁵ kapcsán Németország is heves csatározások színtere lett. A kormányzati migrációs politikával elégedetlen jobboldali populista erők a tervezet egyes elemeinek a felnagyításából igyekeztek maguknak újabb előnyöket kovácsolni.⁵⁶ Ugyanakkor a Bundestag-képviselők döntő többsége támogatta a paktumhoz való csatlakozást, mivel úgy látták, az egy nem kötelező erejű szándéknyilatkozat révén konkrét európai változtatásokra is lehetőséget ad, míg az egyes lépések megvalósításáról kizárólag az érintett államok döntenek. Az ENSZ-paktum német értelmezésben tehát nem több és nem kevesebb, mint egy jobb és hatékonyabb migrációs politika kerete.⁵⁷

Ennek megfelelően a kormányzat az elfogadott „migrációs főterv” nyomvonalán 2019-ben is igyekezett számos, a menekültügyi és migrációs kérdést érintő jogszabály reformját megvalósítani: június 7-én hét törvényt fogadtak el a Bundestagban, számos módosítást vezettek be a menekültügyi és a tartózkodási törvényben, a menedékkérők ellátásában, a szakképzett munkavállalók bevándorlásáról, valamint a kitoloncolásnak a képzés és foglalkoztatás céljából történő ideiglenes felfüggesztéséről szóló törvényben. A jogszabály-módosítások olyan intézkedéseket tartalmaztak, amelyek összhangban álltak a kormányzatnak a legális és az illegális migráció kezelését célzó tervével, amelynek ugyanúgy része volt a szakképzett munkaerő külföldről történő toborzása, mint az ország elhagyására kötelezettek hazatelepítése. A legfontosabb változást a szakképzettek bevándorlásáról szóló törvény jelentette, amely a munkaerő-migráció korábbi jogi szabályozásától eltérően a nem akadémiai szinten képzett munkavállalók bevándorlását igyekezett könnyíteni.⁵⁸

Az adminisztráció egyszerűsítését és a folyamatok szabályozását szolgálták az „érkezési, döntési és visszatérési központok” (*Ankunfts-, Entscheidungs- und*

Rückkehr-Einrichtungen, AnKER) is, amelyek működését 2018-ban indították el Bajorországban, Szászországban és a Saar-vidéken, kísérleti jelleggel. 2019-ben további három szövetségi állam, Mecklenburg–Elő-Pomeránia, Schleswig–Holstein és Brandenburg is nyitott ilyen intézményeket, amelyekkel a fő cél az volt, hogy minden tevékenységet egy helyen központosítsanak, és lerövidítsék a menekültügyi eljárást.⁵⁹ Erre az is lehetőséget adott, hogy a Németországban az újonnan és a korábban érkezettek által benyújtott menedékkérelmek száma 2016 után folyamatosan – 2019-re 165.938-ra – csökkent.⁶⁰

A „jelzőlámpa-koalíció” kihívásai

Az irregulárisan érkezők számát jelentősen visszavetette a 2020-as Covid19-világjárvány. A bevezetett utazási korlátozások mind a legális, mind az illegális migráció komoly csökkenéséhez vezettek.⁶¹ Ennek ellenére a téma a német politika napirendjén maradt, hiszen több olyan bűncselekmény is történt, amely rávilágított a menekültügyi rendszer hiányosságaira, ráadásul a folyamatosan erősödő AfD szinte minden tartományi választás központi kérdésévé tudta tenni azokat.⁶² Mindehhez egy új körülmény is társult: Angela Merkel 2021. december 8-án – négy ciklust követően – visszavonult a politikai munkától, és átadta a kormányzást az újonnan megválasztott „jelzőlámpa-koalíció” vezetőjének, az addigi alkancellár és gazdasági miniszter Olaf Scholz-nak. Az új, szociáldemokrata kancellár korábban alkancellárként és gazdasági miniszterként, a CDU-val együttműködésben alakította az időközben megváltozott német migrációs politika mellett a munkaerő-áramlás és az integráció ügyeit is. A koalíciós tárgyalások során pedig kijelentette: „egy olyan új fejezetet akarunk nyitni a migrációs és integrációs politikában, amely illik egy modern bevándorlóországhoz. Ehhez paradigmaváltásra van szükség: a migrációt előremutató és reális módon, aktív és szabályozó politikával akarjuk megszervezni. Csökkenteni fogjuk az illegális migrációt, és elősegítjük a legális bevándorlást.”⁶³

Azonban 2022. február 24-e után nem várt új fejlemény nehezítette a tervek sikeres megvalósítását: az orosz agresszió, az Ukrajna elleni váratlan és példátlan támadás következtében Közép-Európának és Németországnak is a 2015-ös menekülthullámhoz mérhető kihívással kellett megbirkóznia. A statisztikai adatok szerint az oroszok által indított háború következtében 2022-ben nagyjából egymillió ember menekült Ukrajnából Németországba, amely így az EU-ba érkezett ukránok mintegy negyedét (24 százalékát) fogadta be. Lengyelországban is hasonló arányban (23%) maradtak a keleti szomszédból menekültek.⁶⁴ E két államban már márciusban aktiválták azt az uniós irányelvet (2001/55/EK),⁶⁵ amely révén az ukrainai menekültek többsége egy kivételes eljárás keretében gyorsan tartózkodási engedélyhez jutott. Berlin az így – a rendes menekültügyi eljárás lefolytatása nélkül – befogadottaknak egy évre

szóló ideiglenes tartózkodási engedélyt adott, 2022 júniusától pedig teljes körű hozzáférést biztosított számukra a munkaerőpiachoz, egyes szociális juttatásokhoz (*Bürgergeld*),⁶⁶ valamint a foglalkoztatást és az integrációt elősegítő valamennyi lehetőséghez.⁶⁷

A kormányzati célok megvalósításának útján a következő két évben számos új törvénnyel szabályozták a migráció, a menekültügy és az integráció területét, amelyek közül kiemelkedett a tartózkodási jog bevezetéséről szóló, 2022 júniusában kidolgozott jogszabály (*Chancen-Aufenthaltsgesetz*). Az új törvénytől azt várta a kormányzat, hogy annak révén a közel kétszázézer, legalább öt éve Németországban tartózkodó és bizonyos követelményeknek megfelelő személy hivatalosan is tartózkodási engedélyt kaphat. E „megtúrtak”, akik esetében a *Duldung* [türelem] érvényesül, a német menekültpolitika azon jogi státuszát élvezik, amelynek értelmében különböző okokból a menedékkérelmük elutasítása ellenére sem toloncolhatók ki. A túrés jogalapját a tartózkodási törvény (*AufenthG*) rögzíti: a 60. paragrafus első szakasza úgy rendelkezik, hogy a külföldi kitoloncolását fel kell függeszteni, ha annak a kivitelezése jogi vagy ténybeli okokból nem lehetséges. Ilyen eset például, ha nem áll rendelkezésre az úti okmány; valamely egészségügyi ok gátolja a kitoloncolást, vagy a származási ország megtagadja az illető visszavételét.

Ez a jogi lehetőség az 1960-as évek óta jelen van a német politikában, de csak az utóbbi évtizedben nőtt meg azoknak a száma, akikre alkalmazni kellett. Emiatt a „megtúrt” státuszt számos kihívás jellemzi napjainkban. Az egyik fő probléma a hozzá kapcsolódó bizonytalanság és kilátástalanság. Az érintett személyek gyakran nem jutnak rendszeres munkalehetőséghez, és a mozgásszabadságukban is korlátozottak, ami jelentősen megnehezíti a társadalomba való beilleszkedésüket. Ez volt az egyik oka az új törvénynek, amellyel a megalkotói két cél kívántak elérni: a hosszú évek óta megtúrt személyek számának a csökkentését és a munkaerő-piaci integrációra és az identitás tisztázására való ösztönzést.⁶⁸ Így immár a *Duldung* 18 hónapja alatt kell hivatalosan is teljesíteniük a tartózkodási jog legfontosabb követelményeit: többek között a saját megélhetésük biztosítását és a személyazonosságuk igazolását is. Emellett a törvény lerövidítette és egyben megkönnyítette az érintettek tartózkodási jogára vonatkozó feltételek teljesítését is: a bizonyíthatóan sikeresen integrálódott, illetve azok a megtúrt személyek, akik különleges erőfeszítéseket tettek a beilleszkedés érdekében, gyorsabban és könnyített úton kaphatnak tartózkodási engedélyt Németországban.⁶⁹

Mindez a kormányzat gazdasági törekvéseit volt hivatott elősegíteni és a német ipar számára oly nélkülözhetetlen munkaerő-utánpótlást biztosítani. Ez irányba mutattak a további szabályozások is, amelyek elsősorban a menekültügyi bírósági és a menedékjogi eljárások felgyorsítására tettek kísérleteket, valamint egy új törvényi szabályozás keretében tovább enyhítették

a szakképzett munkaerő bevándorlását is. (A német statisztikai adatok szerint 2022-ben közel kétfélmillió betöltetlen munkahely volt az országban!)⁷⁰ A kormány igyekezett az uniós szinten is változásokat elérni: az EU külső határellenőrzését célzó uniós reform előmozdítására törekedett, és annak elérésére, hogy a tagállamoknak lehetőségük legyen a menedékkérelmeket előzetesen, már az EU külső határainál vagy a kijelölt tranzitónákban elbírálni.⁷¹

Németország az utóbbi években több országgal is migrációs partnerségi megállapodást kötött. A cél az illegális bevándorlás csökkentése és azzal egyidejűleg a legálisnak az elősegítése volt. Az uniós külpolitikában már 2016 óta létezik a migrációs partnerségi eszköz (*Migration Partnership Facility*, MPF), amely révén közel ötven megállapodás támogatja az uniós tagállamoknak és az EU-n kívüli kiemelt partnerországoknak a migrációval és mobilitással kapcsolatos párbeszédét és együttműködését.⁷² Németország ahhoz hasonló módon kezdeményezte Nigéria, Marokkó, Kenya, Kolumbia, India, Kirgizisztán, Üzbegisztán, Georgia/Grúzia, Moldova és a Fülöp-szigetek felé a migrációs partnerséget. Az Afrikában kialakult helyzet⁷³ miatt a térséggel kapcsolatos további hasonló lépések tervei is elkészültek. A Berlin által indított szoros együttműködések keretében a kormányzat minden olyan intézkedésről folyamatosan egyeztetnek, amely az országok kölcsönös biztonságát szolgálja, lehetővé teszi az ellenőrzött munkaerő-migrációt, és megkönnyíti azoknak a hazatelepítését, akiknek nincs meg a németországi tartózkodáshoz való joguk. A munka támogatására a belügyminisztériumban létrehozták a migrációs megállapodásokért felelős különleges megbízotti státuszt is, s azt 2023. február eleje óta Joachim Stamp töltötte be.⁷⁴

Ezzel párhuzamosan az illegális migráció elleni fellépés terén további lépéseket irányzott elő a német kormányzat. Jogszabályi eszközökkel igyekeztek elősegíteni a hazatelepítéseket,⁷⁵ valamint a migrációs háttérrel rendelkezők által elkövetett merényletek miatt szigorították a belső biztonsági intézkedéseket és a menekültügyi rendszerben történő ellenőrzéseket is.⁷⁶ Elsősorban a 2024. augusztus 23. este, a solingeni városi ünnepségen végrehajtott – három halálos áldozatot követelő és tucatnyi ember sérülését okozó – késeléses támadás volt az oka annak, hogy a kormányzat egy olyan átfogó biztonsági csomagot terjesztett elő, amellyel nemcsak az iszlamista terrorizmus kihívásaira lehet válaszolni, de a jobb- és baloldali szélsőségesek által jelentett fenyegetésekre is. Az annak részét jelentő intézkedések megkönnyítették a kitoloncolásokat, tovább szigorították a fegyvertartási törvényt, valamint az erőszakos iszlamizmus elleni küzdelem érdekében új jogosítványokkal erősítették a hatóságokat. Ugyanakkor hatályba léptek a külföldiek központi nyilvántartásáról szóló rendeletek, amelyek megteremtették a hatóságok közötti jobb adatcsere feltételeit is.

A kitoloncolások kérdése viszont továbbra is napirendben van a német politikai vitákban, mivel a jogalappal visszaküldhető személyeknek alig a töredékét

utasítják ki ténylegesen. Tavaly a számuk épp csak meghaladta a 18.000-et. A kitoloncolások sikertelenségének az okai között rendszeresen előfordul az érintett személyek ügyvédje által benyújtott, az időt húzó fellebbezés; hiányzó úti okmány, amely miatt sok származási ország megtagadja az állampolgárai visszavételét; valamint a kitoloncolás előtt állók elrejtőzése. A német belső jelentések szerint nem hagyható figyelmen kívül az egyes hatóságok közötti koordináció nehézkessége és hiányossága sem, akárcsak a kitoloncolások végrehajtásának a logisztikai kihívásai – például a hazatoloncolási repülőjáratok megtervezése és a szükséges biztonsági intézkedések biztosítása.⁷⁷

Mindezek alapján elmondható, hogy a Scholz-kormányzat valójában a folyamatos szigorítások útjára lépett, és a 2025-ös választási kampány finiséhez közeledve egyértelművé is tette, hogy a kormányprogramban szereplő, a szabályozott „bevándorlóország” megteremtéséről szóló koncepciója csak az illegális migráció elleni határozott fellépéssel lehet sikeres. Maga Olaf Scholz is az országban engedély nélkül tartózkodók kiutasítását, a kitoloncolások számának a további gyors növelését követelte, miközben a szakképzett munkaerő folyamatos beáramlását szorgalmazta.⁷⁸ A leköszönő kormány helyzete a saját politikai tábora szempontjából biztató volt, hiszen a Covid-pandémia után az országba érkezett szakképzett munkavállalók aránya 77 százalékkal nőtt, míg az új menedékkérőké látványosan (közel 50 százalékkal), a kitoloncolásoké pedig (a korábbi szinte mérhetetlen adatokhoz képest) 55 százalékkal csökkent.⁷⁹

A 2025-ös választások után

Ennek dacára a rövid, de intenzív választási kampány egyik legfontosabb kérdése a pártok részéről továbbra is a migrációra és az integrációra adandó válasz maradt. Különösen a 2024 decemberében Magdeburgban, majd az egy hónappal később a bajorországi Aschaffenburgban elkövetett merénylet tette újra forró témává e két területet. A választásokat megelőző kiélezett hangulatban a CDU/CSU kancellárjelöltje, Friedrich Merz hatékony és erőskezű vezetőként kívánt bemutatkozni, így egy olyan politikai állásfoglalást terjesztett a Bundestag elé, amely a német migrációs politika jelentős változásait lengette be. A jogi kötőerővel nem rendelkező dokumentumot a CDU – eddig soha nem látott módon – részben az AfD támogató szavazataival tudta csak átvinni a „jelzőlámpa-koalíciós” parlamenten. Az ötpontos állásfoglalás számos eleme a magyar kormányzatéval megegyező javaslatokat tartalmazot: többek között megtiltaná mindazoknak a belépését az országba, akik nem rendelkeznek legális beutazási dokumentummal – még akkor is, ha menedékkérelmet kérnek –, előírná a kitoloncolások napi szintűvé tételét és a kitoloncoltak őrizetbe vételét (ha azok nem hagyják el az országot), valamint határozatlan ideig kiutazási őrizetben tartaná a Németországból való távozásra kötelezett bűnözőket.⁸⁰

A két nappal később beterjesztett törvényjavaslat, az ún. *Zustrombegrenzungsgesetz* ebben a szellemben szigorúbb bevándorlási szabályokat vezetett volna be: tartalmazta a családegyesítés korlátozását, valamint a kitoloncolások felgyorsítása érdekében a szövetségi rendőrség hatáskörének a bővítését – ám heves viták után nem kapott megfelelő többséget. A komoly tárgyalások során a baloldali kormánypártok nem támogatták a javaslatot, a kereszténydemokrata és a liberális képviselők pedig visszatáncoltak attól, hogy a törvényjavaslat sikere érdekében átlépjék az AfD-vel szemben alkalmazott karantént (a „tűzfalat”).⁸¹

A rekordmagas részvétel mellett megtartott választásokon a szavazatok 28,6 százalékával az addigi legerősebb ellenzéki politikai formáció, a Kereszténydemokrata Unió és testvérpártja, a bajor Keresztényszociális Unió (*Christlich-Soziale Union*, CSU) alkotta pártszövetség tudott győzedelmeskedni, Friedrich Merz vezetésével. A párt a történetének legrosszabb eredményével zárult 2021-es választásokhoz képest idén átlagosan 5-6 százalékponttal tudta növelni a támogatottságát. Ugyanakkor a rendszerkritikus erők mindenhol komoly előretörést könyvelhettek el: a populista, radikális AfD először lépte át országos szinten a 20 százalékos küszöböt, s ezzel a legnagyobb ellenzéki erővé vált; a radikális baloldali *Die Linke*, a korábbi keletnémet állampárt utódja majdnem 9 százalékos támogatottságot kapott. Még a nemrég alakult, populista baloldali Saha Wagenknecht Szövetsége (*Bündnis Saha Wagenknecht*, BSW) is csupán 14 ezer szavazattal – és az újonnan alkalmazott választási metodológia miatt – csúszott le a mandátumszerzésről.⁸²

A koalíciós tárgyalások során különösen a CSU hangoztatta a migrációs kérdésekben való határozott fellépés szükségességét, de a feleknek elég gyorsan sikerült megállapodniuk az arra vonatkozó politika egyes elemeinek a megváltoztatásáról. Az előző kormány dokumentumához hasonlóan a mostani koalíciós megállapodás is egyértelművé teszi, hogy „a menedékjoghoz való alapvető jog érintetlen marad”, emellett a kormányzat erősíteni kívánja az integrációt. Ugyanakkor kitételként szerepel, hogy megszervezik és ellenőrzik a bevándorlást, s hatékonyan visszaszorítják az illegális migrációt. Ennek az egyik eleme, hogy a kormány a német határon is vissza akarja fordítani a menedékkérőket, de az európai szomszédokkal való egyeztetést követően. Az új kormány bővíteni kívánja a biztonságos származási országok listáját és növelni a kitoloncolások számát. Mivel ez komoly terhet róna a törvényhozásra, a felek abban állapodtak meg, hogy egy általános szabályozással a kormány anélkül is megváltoztathatja a biztonságos országok listáját, hogy a Bundestagnak bonyolult jogalkotási eljárást kellene lefolytatnia vagy a menekültügyi törvényt módosítania.

Egyértelmű fordulat várható a könnyített állampolgársági eljárásokban is. Ahogy arról fentebb szó volt, az előző kormányzat döntése értelmében lehetővé vált, hogy azok a személyek, akiknek a beilleszkedése különösen jól sikerült,

három év elteltével német útlevelet kapjanak. Az új kormányprogram szerint azonban a honosítás legkorábban öt év után lenne lehetséges. De a kiegészítő védelemre jogosultak családegyesítését is fel akarják függeszteni egy kezdeti kétéves időszakra. Emellett a bevándorlás szociális ösztönzőit is csökkenteni kívánják, ezért az önkéntes befogadási programok megszüntetéséről döntöttek, és további migrációs megállapodásokat kívánnak kötni annak érdekében, hogy az érintett országok visszavegyék a Németországban jogtalanul tartózkodó állampolgáraikat.⁸³

Mindezzel párhuzamosan a gazdaság élénkítése és a szükséges új munkaerő biztosítása végett a kormányzat tovább erősítené és egyben könnyítené a szakképzett külföldi munkavállalók bevándorlását. Ehhez a Szövetségi Munkügyi Ügynökség bevonásával létre kívánnak hozni egy, a témában illetékes digitális ügynökséget („*Work-and-stay-Agentur*”), amely egyablakos ügyintézési pontként szolgálhat a külföldről érkező szakemberek számára. Az ügynökség feladata lesz többek között a munkaerő-migrációval, valamint a szakmai és egyetemi képesítések elismerésével kapcsolatos összes folyamat összefogása és felgyorsítása, valamint azoknak a tartományok struktúráival való összekapcsolása. Ezzel összefüggésben a heves vitákat kiváltó és a kampány során a populista erők által kritizált állampolgári juttatási rendszert (*Bürgergeld*) egy új szociális juttatási rendszerré (*Grundsicherung für Arbeitssuchende*) alakítják át, amelyhez számos korlátozás és szigorítás is kapcsolódik majd a jövőben, azonban a pontos részleteket még nem dolgozták ki a dokumentumban.⁸⁴

Konklúziók

A történelmi hagyományok alapján Németország évtizedeken át „nem bevándorlóországnak” nyilvánította magát. Sokáig a „vendégmunkásrendszer” határozta meg az önképét és a migrációs, illetve az integrációs döntéseit. A nagy gazdasági fellendülés időszakában az NSZK területére érkezett vendégmunkások nagyrészt csak magukra hagyatkozhattak, ha integrálódni szerettek volna, mivel a német társadalom és politika úgy tartotta, hogy a külföldi munkavállalók legkésőbb a nyugdíjkorhatáruk elérésekor visszatérnek a hazájukba. Az utóbbi másfél-két évtizedben történtek azonban ráébresztették a német politikát az empirikus valóságra: Németország aktív bevándorlóországgá vált (még ha sokszor a saját akarata ellenére is), és a vonatkozó politikaterületeken határozott intézkedésekre van szükség.

A rendszerváltozás óta a menekülteknek, migránsoknak és gazdasági bevándorlóknak Németországban az állami, önkormányzati és nem kormányzati integrációs programok széles skáláját kínálták. Ugyanakkor az elmúlt harminc év tapasztalatai következtében a német migrációs, menekültügyi és integrációs politika jelentős változásokon ment keresztül. Különösen a sokak

által félreértelmezett *Willkommenskultur* és „Wir schaffen das” elveitől kezdtek látványosan eltávolodni azzal, hogy egyértelmű határvonalat húztak a legális bevándorlás és az illegális migráció közé. A mai politika centripártjai úgy látják, hogy az előbbi a német állam társadalmi és gazdasági életének a lényeges eleme: az elöregedő, kevés gyermeket vállaló, ugyanakkor egyre hosszabb élet-tartamra számító népesség körében – megfelelő kezelés esetén – a bevándorlás mind az egyének, mind a társadalom, mind a gazdasági szereplők számára előnyös lehet. Ugyanakkor felismerték, hogy a menekültek millióinak a befogadására irányuló politika nem folytatható tovább. A migránsok és menekültek elfogadható integrációja, az aktív és kiterjedt befogadó kultúra csak a bevándorlók további beáramlásának a korlátozásával és lassításával lehetséges.

Az utóbbi években az aktuális német kormányok az intézkedéseikkel megpróbálnak megfelelni a közvélemény elvárásainak: a szigorúbb migrációs politika és a biztonsági szint javítása iránti igénynek, ugyanakkor a legradikálisabb és az európai jog szerint megkérdőjelezhető intézkedések – például a teljes határzár – elutasításának. Azonban a politikai döntések összességében nem, vagy csak kis mértékben befolyásolták lényegileg a németországi migrációs helyzetet, így az a belső politikai dinamikák mellett sokkal inkább a külső gazdasági, biztonsági és politikai tényezők függvénye maradt. E tényezők egyúttal kihatottak a mindenkori bevándorlási, menekült- és migránshullámok összetételére és sokféleségére is. Németországban a migráció korlátozásáról folyó viták jellemzője, hogy alapvetően a belpolitikára és az egyoldalú, *ad hoc* intézkedésekre összpontosítanak. Befolyásolja viszont az összképet, hogy a migráció és a menekültügy terén – egyes német törekvések dacára – európai szinten sem születtek hatékony megoldások, amelyek az EU külső határainak a hatékony védelmét szolgálnák, és a közvetlenül érintett országokban az egyértelmű menekültügyi szabályok betartását eredményeznék.

A migrációs trendek az elmúlt fél évszázad során erőteljesen befolyásolták és felgyorsították a német társadalom átalakulását. A legnagyobb kihívás valószínűleg éppen ezért az integrációban rejlő lehetőségek kiaknázása lesz, hiszen ma már egyre többen élnek úgy az országban, hogy jogszerűen és az elmúlt években indított kormányzati ösztönző programok hatására érkeztek oda.

A Németországban tartózkodó illegális migránsok valós száma azonban nem ismert. A hatóságok becslése szerint mintegy 280.000 fő nem rendelkezik szabályos státusszal, valamint további 330.000–530.000-re tehető a hatóságok tudta nélkül (lejárt vízummal, irreguláris határátlépőként, illetve hatósági regisztráció nélkül) az országban élők száma. Ők továbbra is komoly kihívás elé állíthatják a teljes német társadalmat.

A politikai középpártok ugyanakkor a retorikájukban elkötelezettek maradtak a multikulturalizmus megvalósítása mellett, amelyet a sokszínűségi politika részének tekintenek. A megismert dokumentumok szerint a 2025 elején kezdődött

ciklusban is az egyenlőbb, inkluzív és igazságosabb társadalmat kívánják megvalósítani a kormánypártok, és ezért a szabályozott migráció mellett az integrációt helyezik előtérbe. A jelenlegi kormányzati politika ezzel egyensúlyt próbál találni a közelmúltban érkezett nagyszámú bevándorló beilleszkedésének az elősegítése és az irreguláris migránsok számára potenciális húzóerőt jelentő tényezőknek a csökkentésére irányuló erőfeszítések között. A tervezendő szigorítások azt valószínűsítik, hogy a közeljövőben a dublini transzferek keretében növekedni fog az egyes uniós országokba visszatoloncolt migránsok, a harmadik országokba irányuló visszatérések, valamint a biztonságos származási országok száma. Egyúttal továbbra is életben maradhatnak a német ideiglenes határellenőrzések bevezetésével kapcsolatos intézkedések. Mindezekkel a jelenlegi körülmények között – egy újabb, előre nem látható válság kirobbanásáig – a német kormány képes lehet az országra nehezedő irreguláris migráció kezelésére, miközben a gazdaságösztönző lépések elősegíthetik a szakképzett munkaerő bevándorlását.

Jegyzetek

- 1 A *Zustrombegrenzungsgesetz* egy, a német CDU/CSU-frakció által 2024-ben benyújtott törvényjavaslat, amelynek a célja az volt, hogy korlátozza a Németországba irányuló illegális migrációt, különösen a harmadik országbeli állampolgárok esetében.
- 2 *Statistisches Bundesamt*, „Migration und Integration: Bevölkerung mit Migrationshintergrund”, https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/Publikationen/_publikationen-innen-migrationshintergrund.html (a letöltés ideje: 2025. március 19.).
- 3 Oltmer, Jochen: *Handbuch Staat und Migration in Deutschland seit dem 17. Jahrhundert* (Berlin, München és Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2015). Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1515/9783110345391>.
- 4 Joppke, Christian: *Immigration and the Nation-State: The United States, Germany, and Great Britain* (Oxford: Oxford University Press, 1999). Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1093/0198295405.001.0001>; Bade, Klaus J.: *Vom Auswanderungsland zum Einwanderungsland? Deutschland, 1880–1980* (Berlin: Colloquium Verlag, 1983).
- 5 Chin, Rita: *The Guest Worker Question in Postwar Germany* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 22–26. o.; Schönwälder, Karen: „Migration und Ausländerpolitik in der Bundesrepublik Deutschland: Öffentliche Debatten und politische Entscheidungen” in *Zuwanderungsland Deutschland: Migrationen 1500–2005*, szerk. Beier-de Haan, Rosmarie (Berlin és Wolftratshausen: Deutsches Historisches Museum és Edition Minerva, 2005), 106–119. o.
- 6 Boswell, Christina: „The Evolution of Post-War European Migration Policies” in *European Migration Policies in Flux*, szerk. Boswell, Christina (London: Blackwell, 2003), 17. o.
- 7 Hess, Christin és Green, Simon: „Introduction: The Changing Politics and Policies of Migration in Germany”, *German Politics*, 25., no. 3. (2016): 317–318. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/09644008.2016.1172065>.

- 8 Geiß, Bernd: „Die Ausländerbeauftragten der Bundesregierung in der ausländerpolitischen Diskussion“ in *Deutschland – ein Einwanderungsland? Rückblick, Bilanz und neue Fragen*, szerk. Currell, Edda és Wunderlich, Tanja (Berlin és Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2001), 127–128. Elektronikusán elérhető: <https://doi.org/10.1515/9783110511765-011>.
- 9 Mahnig, Hans: „Ist Deutschland wirklich anders? Die deutsche Integrationspolitik im europäischen Vergleich“, in *Deutschland – ein Einwanderungsland?*, 177–179. o. Elektronikusán elérhető: <https://doi.org/10.1515/9783110511765-013>.
- 10 Green, Simon: „Immigration, Asylum and Citizenship in Germany: The Impact of Unification and the Berlin Republic“, *West European Politics*, 24., no. 4. (2001): 82–104. Elektronikusán elérhető: <https://doi.org/10.1080/01402380108425466>.
- 11 Hess és Green: „Introduction“, 318. o.; Ratzmann, Nora és Bauer, Thomas K.: „Slowly Turning into a »Country of Immigration«? On the Interaction between Migration and Integration Policies in Germany“ in *Relations between Immigration and Integration Policies in Europe: Challenges, Opportunities and Perspectives in Selected EU Member States*, szerk. Duszczyk, Maciej, Pachocka, Marta és Pszczółkowska, Dominika (London: Routledge, 2020), 61–76. o. Elektronikusán elérhető: <https://doi.org/10.4324/9780429263736>.
- 12 Az alaptörvény 16a. cikkének (1) és (2) bekezdése így szól: „(1) A politikailag üldözött személyek menedékjogot élveznek. (2) Az (1) bekezdésre nem hivatkozhat az, aki az Európai Községek olyan tagállamából vagy más olyan harmadik országból utazik be, amelyben a menekültek jogállásáról szóló egyezmény és az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény alkalmazása biztosított.” Lásd: *Dejure.org*, „Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland“, <https://dejure.org/gesetze/GG/16a.html> (a letöltés ideje: 2025. április 15.), §16a.
- 13 Lásd részletesen: Druck, Christian: „Germany – Facing Challenges and Seeing Solutions“ in *Mapping Migration. Challenges in the EU Transit and Destination Countries*, szerk. N. Rózsa Erzsébet (Barcelona: European Institute of the Mediterranean, 2017), 64–83. o.
- 14 Treibel, Annette: „Von der Anwerbestoppausnahme-Verordnung zur Green Card: Reflexion und Kritik der Migrationspolitik“ in *Deutschland – ein Einwanderungsland?*, 114–115. o. Elektronikusán elérhető: <https://doi.org/10.1515/9783110511765-010>
- 15 Schönwälder, Karen és Triadafilopoulos, Triadafilos: „The New Differentialism: Responses to Immigrant Diversity in Germany“, *German Politics*, 25., no. 3. (2016): 369–370. Elektronikusán elérhető: <https://doi.org/10.1080/09644008.2016.1194397>.
- 16 Treibel, „Von der Anwerbestoppausnahme-Verordnung zur Green Card“, 118. o.
- 17 Apap, Joanna: „Shaping Europe’s Migration Policy. New Regimes for the Employment of Third Country Nationals: A Comparison of Strategies in Germany, Sweden, the Netherlands and the UK“, *European Journal of Migration and Law*, 4., no. 3. (2002): 317–318.; *Bundesministerium des Innern*, „Gesetz zur Steuerung und Begrenzung der Zuwanderung und zur Regelung des Aufenthalts und der Integration von Unionsbürgern und Ausländern (Zuwanderungsgesetz)“, <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/gesetzestexte/DE/Zuwanderungsgesetz.pdf> (a letöltés ideje: 2025. március 19.).
- 18 Bade, Klaus J.: *Migration – Flucht – Integration: Kritische Politikbegleitung von der »Gastarbeiterfrage« bis zur »Flüchtlingskrise«. Erinnerungen und Beiträge* (Karlsruhe: Von Loeper Literaturverlag, 2017), 65–69. o.
- 19 Speck Gyula: „A német külpolitika európaizációja – a közös kül- és biztonságpolitika »germanizációja«“, *Európai Tükör*, 23., no. 3. (2020): 95–122. Elektronikusán elérhető: <https://doi.org/10.32559/et.2020.3.5>.
- 20 Laubenthal, Barbara: „Spillover in der Migrationspolitik“ in *Zwischen Stillstand, Politikwandel und Krisenmanagement*, szerk. Zohlnhöfer, Reimut és Saalfeld, Thomas (Wiesbaden:

- Springer VS, 2019), 515–518. o. Elektronikusan elérhető: https://doi.org/10.1007/978-3-658-22663-3_21.
- 21 Schönwälder és Triadafilopoulos: „The New Differentialism”, 370. o.
- 22 Druck, „Germany”, 66. o.; Hess és Green: „Introduction”, 320–321. o.; lásd részletesen: Menz, Georg: „Building Pathways for the Highly Skilled: Adopting a Comparative Political Economy Approach to the Study of German, Austrian and Swedish Labour Migration Policies”, *German Politics*, 25., no. 3. (2016): 329–343. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/09644008.2016.1212188>.
- 23 *EUR-Lex*, „A Tanács 2009/50/EK irányelve (2009. május 25.) a harmadik országbeli állampolgárok magas szintű képzettséget igénylő munkavállalás céljából való belépésének és tartózkodásának feltételeiről”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32009L0050> (a letöltés ideje: 2025. március 19.); *Bundesgesetzblatt*, „Gesetz zur Umsetzung der Hochqualifizierten-Richtlinie der Europäischen Union”, https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//%5b@attr_id=%27bgbl112s1224.pdf%27%5d#/switch/tocPane?_ts=1744814578492 (a letöltés ideje: 2025. március 19.).
- 24 Laubenthal, „Spillover in der Migrationspolitik”, 518–519. o.
- 25 *EUR-Lex*, „Convention Determining the State Responsible for Examining Applications for Asylum Lodged in One of the Member States of the European Communities – Dublin Convention”, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_1997_254_R_0001_01 (a letöltés ideje: 2025. március 19.); *EUR-Lex*, „A Tanács 343/2003/EK rendelete (2003. február 18.) egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:32003R0343> (a letöltés ideje: 2025. március 19.).
- 26 *EUR-Lex*, „Az Európai Parlament és a Tanács 604/2013/EU rendelete (2013. június 26.) egy harmadik országbeli állampolgár vagy egy hontalan személy által a tagállamok egyikében benyújtott nemzetközi védelem iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról (átdolgozás)”, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/604/oj?locale=hu> (a letöltés ideje: 2025. március 19.); *EUR-Lex*, „A Bizottság 118/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. január 30.) az egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó szempontok és eljárási szabályok megállapításáról szóló 343/2003/EK tanácsi rendelet részletes alkalmazási szabályainak megállapításáról szóló 1560/2003/EK rendelet módosításáról”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:32014R0118> (a letöltés ideje: 2025. március 19.).
- 27 Marsai Viktor: „A migrációs diskurzus margójára – Afrika mint kibocsátó régió”, *Nemzet és Biztonság*, no. 4. (2016): 96–127.
- 28 Jahn, Egbert: *Politische Streitfragen. Band 5. Krieg und Kompromiss zwischen Nationen und Staaten* (Frankfurt am Main: Springer VS, 2019), 233–234. o.
- 29 Uo., 234. o.
- 30 „Dublin-Verfahren syrischer Staatsangehöriger werden zum gegenwärtigen Zeitpunkt von uns weitestgehend faktisch nicht weiter verfolgt”, idézi: Bade: *Migration - Flucht - Integration*, 99. o.
- 31 Hettyey András: „Austria and the Migration Challenge: From the Culture of Welcome to the Culture of Deterrence” in *Mapping Migration*, 91–105. o.
- 32 Jahn: *Politische Streitfragen*, 231–233. o.

- 33 Schwennicke, Christoph: „Der Tag, der Deutschland veränderte“, *Cicero: Magazin für politische Kultur*, <https://www.cicero.de/innenpolitik/cicero-im-september-der-tag-der-deutschland-veraenderte> (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 34 A kiutasítások és kitoloncolások ügyének a liberális német jogállami felfogás keretei közötti nehéz kontextusára e helyütt nem tudunk részletesen kitérni. A témakörben legutóbb megjelent: Panagiotidis, Jannis és Wagner, Florian: „Migration umkehren? Ausweisungen und Abschiebungen im liberalen Deutschland“, *Zeithistorische Forschungen*, 20., no. 1. (2023): 7–28. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.14765/zzf.dok-2666>.
- 35 Jahn, *Politische Streitfragen*, 236–237. o.
- 36 *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, „135.000 Flüchtlinge kommen im September nach Bayern“, <https://www.faz.net/aktuell/politik/fluechtlingskrise/rekordzahlen-135-000-fluechtlinge-kommen-im-september-nach-bayern-13821735.html> (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 37 Haselberger, Stephan, Lehmann, Armin, Scheffer, Ulrike és Jansen, Frank: „Innenminister: Wir schaffen es nicht mehr“. *Der Tagesspiegel*, <https://www.tagesspiegel.de/politik/innenminister-wir-schaffen-es-nicht-mehr-5193514.html> (a letöltés ideje: 2025. március 28.); *Spiegel Online*, „Deutschland führt vorübergehend Grenzkontrollen ein“, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/fluechtlinge-deutschland-fuehrt-voruebergehend-grenzkontrollen-ein-a-1052704.html> (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 38 Lásd ehhez: Marsai Viktor: „Egy lehetséges európai nagystratégia és az afrikai illegális migráció mint annak földrajzi kijelölője“ *Nemzet és Biztonság*, 16., no. 1. (2023): 87–100. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.32576/nb.2023.1.6>.
- 39 Jahn, *Politische Streitfragen*, 238–239. o.
- 40 Engelhard, Klara: „Ungarn – Nachbarländer geschockt über Grenzzaunpläne gegen Flüchtlinge“, *Deutschlandfunk Online*, <https://www.deutschlandfunk.de/ungarn-nachbarlaender-geschockt-ueber-grenzzaunplaene-gegen-100.html> (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 41 Hinz, Linda: „Flüchtlingskrise: Grenz-Zoff zwischen Deutschland und Österreich spitzt sich zu“, *Focus Online*, https://www.focus.de/politik/deutschland/klagen-und-vorwuerfe-grenz-zoff-zwischen-deutschland-und-oesterreich-spitzt-sich-zu_id_5038603.html (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 42 *Die Welt*, „Deutschland wendet wieder Dublin-Verfahren an“, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article148685348/Deutschland-wendet-wieder-Dublin-Verfahren-an.html> (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 43 *Európai Tanács, Az Európai Unió Tanácsa*, „EU-Törökország nyilatkozat, 2016. március 18.“, <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 44 *Bundesministerium des Innern*, „Gesetz zur Einführung beschleunigter Asylverfahren: Asylpaket II“, <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/gesetzgebungsverfahren/DE/gesetz-zur-einfuehrung-beschleunigter-asylverfahren-asylpaket-2.html> (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 45 *Deutscher Bundestag*, „Gesetz zur Verbesserung der Registrierung und des Datenaustausches zu aufenthalts- und asylrechtlichen Zwecken (Datenaustauschverbesserungsgesetz)“, <https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-zur-verbesserung-der-registrierung-und-des-datenaustausches-zu-aufenthalts-und-asylrechtlichen-zwecken> (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 46 Hoffmeyer-Zlotnik, Paula, Grote, Janne, Konar, Özlem és Tangermann, Julian, szerk.: *Migration, Integration, Asylum Political Developments in Germany 2016. Annual Policy Report by the German National Contact Point for the European Migration Network (EMN)* (Nürnberg: Federal Office for Migration and Refugees, 2017).

- 47 *Deutscher Bundestag*, „Gesetz zur erleichterten Ausweisung von straffälligen Ausländern und zum erweiterten Ausschluss der Flüchtlingsanerkennung bei straffälligen Asylbewerbern“ (a letöltés ideje: 2025. március 28.).
- 48 Mitchell, Travis: „The Growth of Germany’s Muslim Population”, *Pew Research Center’s Religion & Public Life Project*, <https://web.archive.org/web/20221125161625/https://www.pewresearch.org/religion/2017/11/29/the-growth-of-germanys-muslim-population-2/> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 49 Grote, Janne, Hoffmeyer-Zlotnik, Paula, Kuntscher, Anja és Tangermann, Julian (szerk.): *Migration, Integration, Asylum. Political Developments in Germany 2017. Annual Policy Report by the German National Contact Point for the European Migration Network (EMN)* (Nürnberg: Federal Office for Migration and Refugees, 2018).
- 50 Rosellini, Jay Julian: *The German New Right: AfD, PEGIDA and the Re-Imagining of National Identity* (London: Hurst Publishers, 2019).
- 51 *Bundeszentrale für politische Bildung*, „Ein neuer Aufbruch für Europa – Eine neue Dynamik für Deutschland – Ein neuer Zusammenhalt für unser Land”, https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/Koalitionsvertrag_2018.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 52 Uo., 15–16. o.
- 53 *Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat*, „Masterplan Migration – Maßnahmen zur Ordnung, Steuerung und Begrenzung der Zuwanderung”, https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/themen/migration/masterplan-migration.pdf?__blob=publicationFile&v=5 (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 54 Uo. 3. o.
- 55 *United Nations*, „General Assembly Endorses First-Ever Global Compact on Migration, Urging Cooperation among Member States in Protecting Migrants”, <https://press.un.org/en/2018/ga12113.doc.htm> (a letöltés ideje: 2025. április 12.); *United Nations*, „Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration”, <https://www.un.org/depts/german/migration/A.CONF.231.3.pdf> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 56 Angenendt, Steffen és Koch, Anne: „Der Globale Migrationspakt im Kreuzfeuer. Trifft die Kritik zu?“, *SWP-Aktuell*, no. 69. (2018). Elektronikusan elérhető: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2018A69_adt_koh.pdf.
- 57 Uo.
- 58 *Dejure.org*, „Fachkräfteeinwanderungsgesetz vom 15. 08. 2019”, https://dejure.org/BGBI/2019/BGBI_I_S_1307 (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 59 Friedery Réka: „The Development of the German Immigration Policy after 2015: a Balancing Act between Populism and EU Policy”, *Slovak Yearbook of European Union Law*, 1. (2021): 69–80. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.54869/syeul.2021.1.242>.
- 60 2016-ban az újonnan érkezett menedékkérők száma az előző évhez képest jelentősen csökkent: nagyjából 280.000 főre esett vissza. Így ugyanabban az évben sikerült pótolni azoknak az embereknek a kérelmét is, akik 2015-ben érkeztek az országba, de akkor nem tudtak menekültstátuszért folyamodni. A két évre vonatkozóan összesen 745.545 kérelmet nyújtottak be. 2017-ben ez a szám tovább apadt 222.683-ra, 2018-ban pedig 185.853-ra. Vö. többek között: Hanewinkel, Vera és Hartmann, Laura: „Migrationspolitik – Dezember 2018”. *Bundeszentrale für Politische Bildung* <https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/flucht/284104/migrationspolitik-dezember-2018> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 61 Hettyey András: „Helyzetkép a németországi bevándorlásról a Máltai Szeretetszolgálat 2021-es jelentése alapján”, *Borders of European Grand Strategy Policy Brief*, https://otka-k138160.uni-nke.hu/document/otka-k138160-uni-nke-hu/hettyey%20pol%20brief_v%C3%A9gleges.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 12.).

- 62 Speck Gyula: „Küszöbön egy újabb migrációs válság? Az irreguláris migráció aktuális tendenciái és az európai válaszok”, *Borders of European Grand Strategy Policy Brief*, https://otka-k138160.uni-nke.hu/document/otka-k138160-uni-nke-hu/Speck_policy%20brief_v%C3%A9gleges.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 63 *Soziale Politik für Dich*, „Mehr Fortschritt wagen: Bündnis für Freiheit, Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit”, https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Koalitionsvertrag/Koalitionsvertrag_2021-2025.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 64 *Foundation for European Progressive Studies*, „The Political Economy of Migration Policies in Germany: Clear Goals, Stony Path, Uncomfortable Realities”, <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2023/11/FEPS-POLICY-BRIEF-GERMANY.pdf> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 65 *EUR-Lex*, „A Tanács 2001/55/EK irányelve (2001. július 20.) a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek tömeges beáramlása esetén nyújtandó átmeneti védelem minimumkövetelményeiről, valamint a tagállamok e személyek befogadása és a befogadás következményeinek viselése tekintetében tett erőfeszítései közötti egyensúly előmozdítására irányuló intézkedésekről”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001L0055> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 66 Az új kormánykoalíció egyik leghatározottabb intézkedése a munkanélküliségi támogatások átalakítására irányult: a korábbi szociáldemokrata kormányzat, azaz Gerhard Schröder idején bevezetett alaptámogatás (*Harz IV*) módosítása mellett egy új polgári juttatást (*Bürgergeld*) vezettek be a tartósan foglalkozás nélkül maradtak számára. Vö.: *Bundesgesetzblatt*, „Zwölftes Gesetz zur Änderung des Zweiten Buches Sozialgesetzbuch und anderer Gesetze – Einführung eines Bürgergeldes (Bürgergeld-Gesetz). Vom 16. Dezember 2022”, https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//%5b@attr_id=%27bgbl122s2328.pdf%27%5d#/switch/tocPane?ts=1744718235723 (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 67 Atanisev, Kaan, Bitterwolf, Maria, Heiermann, Philipp és Lechner, Claudia, szerk.: *Migration, Integration, Asyl in Deutschland 2022. Politische und rechtliche Entwicklungen. Jährlicher Bericht der deutschen nationalen Kontaktstelle für das Europäische Migrationsnetzwerk (EMN)*. (Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, 2024), 10–11. o.
- 68 Peitz, Laura és Carwehl, Anne-Kathrin: „Zwischen Duldung und Bleiberecht: Wie und für wen wirkt das Chancen-Aufenthaltsrecht?“, *BAMF-Kurzanalyse*, no. 3. (2025). Elektronikusán elérhető: <https://doi.org/10.48570/bamf.fz.ka.03/2025.d.2025.chauf.r1.0>.
- 69 *Bundesgesetzblatt*, „Gesetz zur Einführung eines Chancen-Aufenthaltsrechts. Vom 21. Dezember 2022”, https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//%5b@attr_id=%27bgbl122s2847.pdf%27%5d#/switch/tocPane?ts=1744917981603 (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 70 Ennek a háttéréről lásd részletesen: *Die Bundesregierung Aktuell*, „Neue Wege zur Fachkräftegewinnung”, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/fachkraefteeinwanderungsgesetz-2182168> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 71 Speck Gyula: „Asylwende – Fordulat a német menekültügyi politikában”, *Borders of European Grand Strategy Policy Brief*, https://otka-k138160.uni-nke.hu/document/otka-k138160-uni-nke-hu/SGY_OTKA%20policy%20brief%202023%20jun.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 72 N. Rózsa Erzsébet és Marsai Viktor: *From a Fragmented Cooperation to an Integrated Approach – The Emergence of the Maghreb and Sahel Region and Its Consequences for the European Union* (Barcelona: European Institute of the Mediterranean, 2022).

- 73 Marsai Viktor és Tóth Klaudia: „Az afrikai migrációs folyamatok és Európa” in *Sodrásban – Pillanatképek az európai migrációs válságról*, szerk. Marsai Viktor és Pénzváltó Nikolett (Budapest: MCC Press, 2023), 251–289. o.
- 74 *Das Bundesministerium des Innern und für Heimat*, „Migrationspartnerschaften” <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/migration/migrationsabkommen/migrationsabkommen-node.html> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 75 Törvény a hazatelepítési folyamat javításáról (2023): *Bundesgesetzblatt*, „Gesetz zur Verbesserung der Rückführung (Rückführungsverbesserungsgesetz)”, <https://www.recht.bund.de/bgbl/1/2024/54/VO> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 76 Törvény a belső biztonság és a menekültügyi rendszer javításáról (2024): *Bundesgesetzblatt*, „Gesetz zur Verbesserung der inneren Sicherheit und des Asylsystems”, <https://www.recht.bund.de/bgbl/1/2024/332/VO.html> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 77 *ZDFheute*, „Rückführung per Flugzeug. Abschiebe-Einsätze: Ein Polizist berichtet”, <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/abschiebung-rueckfuehrer-asylbewerber-bundespolizist-100.html> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 78 *Focus Online*, „Kanzler im Interview – Scholz fordert »mehr Abschiebungen« – und kritisiert die Medien, weil eine Frage fehlt”, https://www.focus.de/politik/deutschland/kanzler-im-interview-scholz-fordert-mehr-abschiebungen-und-kritisiert-die-medien-weil-eine-frage-fehlt_id_260390870.html (a letöltés ideje: 2025. április 12.); *Tagesspiegel*, „Müssen aber noch besser werden – Scholz verkündet ein Fünftel mehr Abschiebungen in diesem Jahr”, <https://www.tagesspiegel.de/politik/mussen-aber-noch-besser-werden-scholz-verkundet-ein-funftel-mehr-abschiebungen-in-diesem-jahr-12528056.html> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 79 *Das Bundesministerium des Innern und für Heimat*, „Fachkräfte-Einwanderung deutlich gesteigert, irreguläre Migration deutlich zurückgedrängt. Bilanz der Bundesregierung zur Migrationspolitik in der zu Ende gegangenen Wahlperiode”, <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/pressemitteilungen/DE/2025/04/bpk-bilanz.html> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 80 *Deutscher Bundestag*, „Entschließungsantrag der Fraktion der CDU/CSU zu der Abgabe einer Regierungserklärung durch den Bundeskanzler zu aktuellen innenpolitischen Themen”, <https://dserver.bundestag.de/btd/20/146/2014698.pdf> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 81 *Deutscher Bundestag*, „Unionsgesetz zur Zustrombegrenzung mit knapper Mehrheit abgelehnt”, https://www.koalitionsvertrag2025.de/sites/www.koalitionsvertrag2025.de/files/koav_2025.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 82 A választási eredményekről a statisztikák elérhetők: *Die Bundeswahlleiterin*, „Bundestagswahl 2025”, <https://www.bundeswahlleiterin.de/bundestagswahlen/2025/ergebnis-bund-99.html> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 83 *Der Koalitionsvertrag*, „Verantwortung für Deutschland. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. 21. Legislaturperiode”, 93–97. o. <https://www.koalitionsvertrag2025.de/sites/www.koalitionsvertrag2025.de/files/koalitionsvertrag.pdf> (a letöltés ideje: 2025. április 12.).
- 84 Uo., 14–17. o.